

Fiat ut sis

Ruža Jeličić*

»Nešto se može shvatiti kao nešto samo ako je jedno Ja koje poznaje sebe postavljeno u temelj.«

(Pieper, 2007, 21)

Uvod

Kada žele napraviti iskorak i promijeniti se, učenici nisu sigurni odakle točno početi.¹ Često se oslanjaju na okoliš, analiziraju što drugi rade i u čemu su uspjeli kako bi i oni pronašli svoje mjesto pod nebom. Nesvjesno se počinju uspoređivati s drugima, tražeći svoje uzore i vanjske potpore kako bi stekli osjećaj unutarnje ravnoteže. Na taj način upadaju u začarani krug kritika i pohvala, gdje odluke donose na temelju tuđega mišljenja, a ne na temelju svojih osjećaja. Zbog vanjskih utjecaja postaju nesigurni, preispituju svoje postupke, sabotiraju se i odustaju od kreativnih ideja.

Učenici moraju doći do određene vrste odvojenosti. Na taj način više neće ovisiti o drugima da bi se osjećali sigurno, sretno ili uspješno. Neće očekivati da će ih neki događaj ili druga osoba upotpuniti. Bit će zadovoljni sobom, svjesni da u sebi imaju sve što je važno i potrebno za smirenje i sreću. Kad se ne poistovjećuju s drugima, mogu biti opušteniji jer svaki novi trenutak dočekuju spontano i otvoreno. Bez privrženosti oni dobivaju jasniju sliku o životu i lakše prepoznaju istinu i istinske vrijednosti. Kad zanemaruju potrebu za nadmetanjem s drugima, da uvijek budu prihvaćeni i dopadljivi, osjetit će iskrenu zahvalnost u svakom mirnom trenutku u svojem životu.

Homunkul

Samim time što čovjek postaje dijelom mase, on se spušta s višega stupnja na ljestvici civilizacije. Kao pojedinac on bi možda bio kulturna osoba, ali u masi on postaje barbar, to jest igračka instinkta (Le Bon, 2015, 25). Pojedinca u masi

* Ruža Jeličić, prof., Tehnička škola Ivan Sarić. Adresa: Trg Lazara Nešića 9, 24000 Subotica, Srbija. E-adresa: ruzajelicic12@gmail.com

1 *Fiat ut sis* (lat.), "neka bude da ti budeš".

možemo usporediti sa zrnom pijeska među drugim zrnima pijeska, koje vjetar nosi kuda hoće (Le Bon, 2015, 26). Stvaranje života ovisno o tuđem mišljenju kulturološki je i socijalno uvjetovano. Od pamtivijeka je isticanje na dobar ili loš način imalo nepredvidljive posljedice za pojedinca.

Psihološku masu metaforično možemo predstaviti kao privremeno biće, obrazovano od različitih elemenata koji su se za trenutak spojili, koje pokazuje svojstva sasvim različita od onih koje ima svaki od elemenata pojedinačno (Le Bon, 2015, 22). Bez obzira na to koliko su učenici individualni, bez obzira na to kako su povezani ili nepovezani u svojem načinu života, interesima, materijalnom stanju ili inteligenciji, oni dobivaju zajedničku dušu u masi, kojom osjećaju, razmišljaju i ponašaju se na potpuno drugačiji način od onoga kako bi razmišljao, osjećao i radio svaki od njih zasebno. Danas učenici uglavnom nisu u stanju pravilno razmišljati, nisu u stanju razlikovati istinu od pogrješke, donijeti trag kritičnoga razuma i donijeti točnu procjenu. Mišljenja koja učenici danas usvajaju uglavnom su nametnuta i nikada nisu duboko analizirana i obrazložena.

Lakoća kojom neka mišljenja postaju općenita dolazi uglavnom iz nemoći većine da formira zasebno mišljenje na temelju vlastitoga razmišljanja (Le Bon, 2015, 52). Učenici koji su izgubili kontakt sa svojim bićem, koji se ograničavaju i nemaju predodžbu o tom što je individualnost spremni su postati dijelom mase. Osjećaju se sigurno kada su dio mase, jer su tada oslobođeni svake odgovornosti. Ne znaju što je ispravno, a što ne, ali masa oko njih daje im lažni osjećaj da znaju. Učenici su na taj način lišeni svoje individualnosti i dobivaju lažni ego, koji ih ne ispunjava (Rajneesh, 2015, 118). Postaju poput brze hrane — šareni, atraktivni, ali nemaju nutritivnu vrijednost (Rajneesh, 2007, 135). U svakom učeniku ima puno povijesnoga, tradicionalnoga, društvenoga, klasnoga, obiteljskoga, puno nasljednoga, puno općenitoga (Berdjaev, 1991, 40). Učenik mora pronaći sebe osobno. Osobno je izvorno, povezano s izvorom, potpuno (Berdjaev, 1991, 40).

Temeljne ideje slikovito možemo predočiti kao vodenu masu jedne rijeke koja sporo teče jednim tokom, a prolazne ideje malim valovima što se igraju po njezinoj površini (Le Bon, 2015, 48). U današnje vrijeme velike osnovne ideje sve više gube trajnost. Izgubile su svu čvrstinu i poljuljane su od temelja. Iz dana u dan formira se puno malih prolaznih i kratkoročnih ideja. Moderne generacije naviknute su na to. Izgubivši svu svoju odlučnost, pokoravaju se utjecajima hipnotizera i izvršavaju radnje koje su u suprotnosti s njihovim karakterom i njihovim navikama. Učenici imaju oblik razmišljanja roditelja, nastavnika, društva. U svojoj podsvijesti nemaju samo svoje misli, nego i misli svoje okoline. Misli “nisi dobar”, “nisi kreativan”, “nisi uspješan” postaju misli “nisam dobar”, “nisam kreativan”, “nisam uspješan”. Učenici često ne znaju što učiniti s tim tvrdnjama i smatraju ih teretom. Te su misli i tvrdnje kaotično raspršene, pritišću psihu i izazivaju strahove, bijes, depresiju, samoubilačke namjere.

U strahu od osude i nepripadanja, učenici okreću leđa vlastitim istinama. Ušutkavaju svoj unutarnji glas kako ne bi izazvali kritiku, pokušavaju biti netko

drugi, postaju homunkuli.² Na taj način prihvaćanje i dopadljivost postaju važniji od zauzimanja za sebe. Kad ih sputava strah od kritike ili kad imaju stalnu potrebu za pohvalama, oni jednostavno ne mogu biti iskreni ni prema sebi ni prema drugima, ne mogu živjeti svoju svrhu i slijediti svoj jedinstveni put. Na taj način crpe samo mentalnu snagu. Uspješni se ljudi ne natječu s drugima, nego postignutim rezultatima i samo na taj način postižu fantastična postignuća i svaki put postavljaju novi rekord, nadmašujući sebe. Unutar promjenjive strukture odnosa duha, tijela i duše učenik mora neprestano nadmašivati samoga sebe — uzdići se iznad sebe i nadvladati. Svaki čovjek treba pokušati nadmašiti sebe u onom što je već postigao. Treba težiti dostizanju višega oblika ljudskoga bića, kojega je Friedrich Nietzsche nazvao nadčovjekom (Pieper, 2007, 32).

Otudenost i udaljenost od duhovne prirode predstavljaju učenikovo ropstvo. Nastavnik je gospodar, učenik je rob. Roditelji su gospodari, učenik je rob. Društvo je gospodar, učenik je rob. Na taj način učenik postaje biće koje je izgubilo cjelovitost, koje ispunjava lažni osjećaj krivnje, lažnih uvjerenja, zavisti, vlastitoga ništavila i žedi za moći i veličinom (Rajneesh, 2015, 55). Slobodan je samo onaj učenik koji ne dopušta otuđenje, izgon iz vlastite svijesti i vlastite prosudbe (Berdjaev, 1991, 76). Težnja za slobodom ne znači podvrgavanje tuđoj volji, nego pokoravanje Istini, koja je put i život (Berdjaev, 1991, 77). Ljubav prema istini pobjeda je nad nametnutim strahom. Učenik treba izgraditi intuitivno–kreativan odnos prema životu, to jest ljubav prema ljepoti, vrhunskomu dobru, božanskomu savršenstvu (Berdjaev, 1991, 65).

Ex suo proprio

Odakle dolazim? Kamo idem? Zašto postojim?³ Ta značenjska pitanja, koja nadilaze iskustveno područje svakoga pojedinca, pokazatelj su da se učenik ne svodi na neposrednost svojega postojanja, nego se postavlja u sveobuhvatan obzor: obzor koji možemo opisati kao duhovnu konstrukciju, čijega konstruktora možemo pronaći samo u duši (Pieper, 2007, 37). Učenike treba poticati da neprestano rade na sebi i da imaju više povjerenja u sebe. Kad učenici ne slijede sebe, postaju slabi i ranjivi. Unutarnji razvojni put zahtijeva puno hrabrosti i snažne volje. Samo učenik koji radi na sebi u stanju je izraziti svoje namjere, potrebe i nadahnuća. Potrebno je da učenici na kvalitetan način vide što namjeravaju postići, jer samo kreativan rad proširuje vidike svijesti. Ako učenici nemaju dovoljno hrabrosti stvoriti i iskusiti nešto novo, promijeniti sve navike koje ih opterećuju, pomaknuti granice svojih sposobnosti, riskiraju depresiju i gubitak sebe (Rajneesh, 2015, 217).

Učenike treba poticati da žive u harmoniji sa sobom, da u sebi ureduju red i odbacuju misli i podatke koji za njih nisu dobre. Svoje osjećaje komunicira-

2 Homunkul (lat. *homunculus*), mali čovjek; u Goetheovu *Faustu* umjetni, alkemijom stvoreni čovjek.

3 *Ex suo proprio* (lat.), “iz vlastitoga bića”.

mo programima iz podsvijesti. Naši osjećaji imaju magnetizam (Matthews, 2010, 139). Ako želimo nešto postići, onda zahvaljujući dobrim osjećajima dobivamo dobre podatke iz podsvijesti koji nam omogućuju da sve radimo u najboljem redu. Ako se osjećamo loše, dobivamo negativne podatke iz svoje podsvijesti i nećemo biti uspješni u onom što želimo postići (Matthews, 2010, 139). Uz puno strpljenja i razumijevanja, učenicima treba objasniti da je njihov zadatak pronaći sebe i otkriti beskrajnu ljubav koja se skriva u svima nama — samo trebamo pustiti da cvjeta. Ako osjećamo strah, ako imamo potrebu nekoga kontrolirati i uznemiravati, to nije ljubav, nego krađa energije (Kostić, 2014, 78). Učenike treba naučiti prihvaćati i voljeti sebe. Istinska ljubav je u znaku poštovanja i slušanja, umjerenosti i dostupnosti, koje treba prihvatiti, a ne u znaku bijesa i prisile.

Ako se učenici oslanjaju isključivo na nešto stabilno u potrazi za nečim rutinskim, ne mogu se kretati neistraženim područjem i pronaći nove mogućnosti za afektivno ulaganje i djelovanje koje bi ih moglo oplemeniti (Nanetti, 2008, 151). Učenike treba poticati da traže nove putove i prepoznaju svoje istinske želje i afinitete kako bi ih mogli ostvariti, pobijediti te transformirati krize u nove prilike. Učenici koji spoznaju sebe postaju radosni, svjesni svoje unutarnje harmonije i sposobni voljeti. Učenici koji to ne učine postaju prazne i statične osobe bez osjećaja. Ako je učenik lišen dostojanstva i uronjen u niz imperativa i zahtjeva, njegova istinska priroda blijedi, a njegovi postupci ne proizlaze iz uvjerenja i bitnih načela.

Učenici bi se trebali hrabro suočiti s onim što ih plaši, inače će zauvijek ostati zarobljeni i ucijenjeni (Nanetti, 2008, 207). Učenici moraju vjerovati u vlastite vrijednosti i povratiti svoju autonomiju kako bi se oslobodili stega. Svaki razvojni proces vrlo je težak i zahtijeva puno vremena, volje i truda. Učenici moraju pronaći svoju cjelovitost i ovladati sobom. Potraga za pogrješnim idealima uvijek je posljedica procesa unutarnjega samoodricanja. Da bi izišli iz patološke simbioze, moraju pronaći svoju cjelovitost postupnom i strpljivom izgradnjom dijelova koji nedostaju. Tek tada bit će slobodni i hrabro graditi odnose, a da pritom ne budu žrtve ovisnosti koja ih guši (Frankl, 2019, 56).

Oblikovanje stvarnoga “ja” zahtijeva napor, koncentraciju, odgovornost i disciplinu, uz aktivno sudjelovanje nastavnika i učenika u obrazovnom i odgojnom procesu. Da bi se učenik mogao definirati, mora se posvetiti nečemu u što vjeruje, treba kreirati život (Nanetti, 2008, 191). Učenike sve više opsjedaju demoni žurbe, impulzivnosti i hiperaktivnosti, što uzrokuje bezličnost, anomiju ili fiktivni i oportunistički identitet, koji se ne stvara na temelju valjanoga mišljenja, nego na temelju proračunatoga razmišljanja o najboljim prilikama za uspjeh i lagan život (Nanetti, 2008, 191). Stvaranje je način stjecanja identiteta. Bez toga napora identitet bi ostao nejasan i nedefiniran, sve bi se činilo beskorisnim, svaka stvar nebitna, s tendencijom osciliranja između jednoga stanja tjeskobe i nemira, i drugoga stanja dosade ili ružne i banalne tuge, odnosno nepostojanja (Nanetti, 2008, 192).

Učenik mora misliti svojom glavom i čvrsto stajati na vlastitim nogama, što je Kant sažeto obuhvatio u tri pravila: 1. mislite sami; 2. zamislite sebe (u ophode-

nju s ljudima) umjesto drugoga; 3. uvijek razmišljajte u skladu sa sobom (Pieper, 2007, 13). Da bi se jasno sagledala suština stvari i stvorilo neovisno mišljenje, potrebno je da učenici kritički preispitaju svoje obrasce koji oblikuju percepciju stvarnosti, kao i vlastite navike u razmišljanju. Ukorijenjenost u vlastitoj istini i odgovornosti predvorje je slobode. Učenik mora biti spreman osloniti se na vlastite snage, nahraniti se i ojačati, postaviti jasne granice i neprestano ih paziti kao neustrašivi čuvar vlastitoga bića (Rajneesh, 2007, 140). Učenike treba osposobiti da pažljivo motre na sebe: da skrenu pogled sa svega što ih okružuje i fokusiraju se prema svojoj nutрини. To je prva lekcija koju filozofija postavlja svojim učenicima. Nije riječ ni o čemu što je izvan njih. Prava je istina uvijek skrivena u njima samima (Pieper, 2007, 14).

Istina je da sve što izvire iz društva porobljava, a sve što izvire iz duha oslobađa (Berdjaev, 1991, 108). Potrebno je da učenici razlikuju duboko i površno “ja”. Površno “ja” vrlo je socijalizirano. To nije osoba u čovjeku, čak može biti unakaženost ljudskoga karaktera, zatvaranje njegove osobnosti (Berdjaev, 1991, 42). Pravo “ja” borba je i naprezanje, ovladavanje sobom i svijetom, pobjeda nad ropstvom, oslobođenje (Berdjaev, 1991, 41). Učenik je u ropstvu raznih idola, ali on je te idole izgradio sam. Učenik je uvijek rob onoga što je izvan njega, ali izvor ropstva je unutarnji. Učenici moraju izrasti u sebe, prihvatiti čitav svemir koji pažljivo čuvaju duboko u sebi. Vježbanje svijesti je putovanje. Nema recepta, nema prečaca. To je različito i jedinstveno iskustvo za svakoga učenika.

Zaključak

Učenici često žive u buci okoline. Neprestano pokušavaju ugoditi nekome, biti prihvaćeni, biti u pravu, biti bolji i uspješniji od drugih. Na taj način zaboravljaju ključna pitanja: S kime se natječemo? Koga ustrajno želimo pobijediti? Sjede u klupama i skupljaju informacije i misli, ali prazni, bez intenzivnih boja, bez nadahnuća i bez krila. Uče kako biti nešto, a zaboravljaju da sve već jesu.

Svaki je učenik mikrokozmos, svemir u jedinstvenom obliku. Svaki se učenik razvija i obogaćuje. U svojem otkrivenju učenik je usmjeren prema beskonačnom sadržaju. Nepromjenjiv je u promjeni, jedinstvo u mnogostrukosti, sjedinjenje univerzalnoga beskonačnoga i pojedinačnoga posebnoga. Učenik nije samo racionalno biće, nego i slobodno biće s cijelom svojom mišlju, cijelom voljom, svojim osjećajima. Njegovanje slobode, individualnosti i odgovornosti trebali bi postati kompas za svakoga učenika koji nastoji napraviti kvalitetne promjene. Učenici u 21. stoljeću imaju najlakši i najteži zadatak — biti ljudi s jakom svrhom, stavovima i vrijednostima.

Literatura

- Berdjaev, Nikolaj Aleksandrovič (1991). *Nikolaj Aleksandrovič Berdajev: O čovekovom ropstvu i slobodi: Oglad o personalističkoj filozofiji*. Novi Sad: Književna zajednica Novog Sada.
- Frankl, Viktor Emil (2019). *Kako pronaći smisao života*. Beograd: Kontrast.
- Kostić, Svetlana (2014). *Akademija za srećologiju: Biće ti lakše kada okreneš problem naopačke*. Beograd: Čigoja štampa.
- Le Bon, Gustave (2015). *Psihologija gomile*. Beograd: Algoritam.
- Matthews, Andrew (2010). *Slušaj svoje srce*. Beograd: Mono i Manjana.
- Nanetti, Franco (2008). *Kriza kao šansa: Kako pobediti depresiju*. Beograd: Hesperiaedu.
- Pieper, Annemarie (2007). *Misli sam*. Novi Sad: Akademska knjiga.
- Rajneesh, Bhagwan Shree (2007). *Osho: Knjiga o spoznaji: Pronadite svoj put ka slobodi*. Beograd: Leo Commerce.
- Rajneesh, Bhagwan Shree (2015). *Osho: Knjiga o deci: Kako podržati slobodu i inteligenciju nove generacije*. Beograd: Leo Commerce.